

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI II. KÖTET

1928. AUGUSZTUS—1935. MÁRCIUS

Az 1928 augusztusa és 1935 márciusa közti időszakot öleli fel Josip Broz Tito Összegyűjtött műveinek második kötete: olyan esztendőök sorát, amelyek fontos meghatározói a hatalmas titói életmű koordináta-rendszerének.

A kötetet megnyitó Elvtársak! kezdetű, a munkásjogokat tipró rendőrialom ellen harcba hívó levelet (ezt elsőnek a Kommunista Internacionálé német nyelvű sajtóorgánuma hozta nyilvánosságra *Ein Schrei aus der Hölle jugoslawischer Gefängnisse* címmel) Josip Broz írja alá, az ún. kézigránátper nyílt fellépésű, öntudatos kommunista vádlottja. *A zágrábi szervezet képviselőjének jelentése*, 1934 augusztusából, az első hivatalos pártdokumentum, amely már az új Tito aláírást viseli; az ott később ismertté vált Valter fedőnév áll a Komintern számára orosz nyelven íródott önéletrajz aláírásában.

A huszadik század derekának azokból az éveiből ered a kötet anyaga, amelyeket országon belül a január 6-i monarchista diktatúra, a pártnak szigorú illegalitásban folyó munkája, nemzetközi viszonylatban pedig a világgazdasági válság és a német nácifasizmus hatalomra jutása jellemez.

Az 1928-as év anyagát a kézigránátper számos eredeti dokumentuma egészíti ki (II. kötet, 99—191. oldal). A letartóztatás pillanatában a rendőrség már „közismerten tevékeny kommunistaként” tartja nyilván Josip Brozt, a Fémipari Munkások Szövetsége titkárát: tud az előzetes, az ún. államvédelmi törvény alapján hozott ogulini ítéletről és felismeri a június 22-i zágrábi sztrájkfelhívás aláíróját is. De Broz így is ura marad a helyzetnek és az akkori idők politikai pereiben újszerű, mély belső meggyőződésre utaló, kitartó fellépéssel harcol tovább, szerez kinyilvánulási teret a betiltott haladó eszmének:

„Nem érzem magam bűnösnek, noha beismerem azt, amivel az államügyész vádol, mert ezt a bíróságot nem tartom illetékesnek, hanem csak a párt bíróságát. Beismerem, hogy tagja vagyok az illegális Jugoszláv Kommunista Pártnak, beismerem, hogy a kommunizmus eszméit hirdet-

tem, a kommunizmust propagáltam, és rámutattam a proletárok előtt mindazokra az igazságtalanságokra, melyekben részük van, mindezt az értekezleten és üléseken, valamint az egymás közötti beszélgetésekben.

...
Tanácselnök: Ismeri-e az államvédelmi törvényt, s tudta-e hogy ez a törvény megtilt mindennemű kommunista propagandát?

Josip Broz: Én az államvédelmi törvényt nem olvastam el, de tudatában voltam annak, hogy tetteimmal véték ez ellen a törvény ellen. Úgy tartom, hogy a természeti törvények előbbrevalók azoknál, amelyeket egy osztály hoz azért, hogy elnyomja a másikat. Eszméimért én az életemet is kész vagyok feláldozni." (147—148. oldal)

Ugyanilyen következetes Tito felelete pár évvel később a maribori fegyház-igazgatóságon arra a kérdésre, miért nem kéri feltételes elbocsátását:

„... A feltételes elbocsátásnak az a célja, hogy a feltételesen szabadlábra helyezett elítélt megjavuljon, illetve, hogy legalább kimutassa javulási szándékát. Én viszont a magam politikai meggyőződéséről nem mondhatok le, s ezért nem is kérem a feltételes elbocsátást.” (8. oldal)

A fegyházban töltött évekből természetesen kevés eredeti írás maradt fenn. De éppen a kötet végén közölt Időrendi mutató adatai, feljegyzései tárják fel azt a nagyarányú marxista képző párt- és nevelőmunkát, amelyet a régi Jugoszlávia börtöneiben, szinte lehetetlen körülmények között szerveztek meg a raboskodó kommunisták. Lepoglaván kerül Broz kapcsolatba Moša Pijadeval, aki azidőtájt Marx tőkét fordítja, a zágrábi pártszervezetet (s vele a külvilágot) képviselő dr. Pavle Gregorićyal, majd később a maribori börtönben a régebről ott tartott Rodoljub Čolakovićyal. Čolaković, szabadulása után tett jelentésében így fogalmazza meg a szervezett eszmei képzés (Djuro Djaković Egyetem) feladatait: hasznosítsuk a rendelkezésünkre álló irodalmat, valamint az egyes elvtársak gyakorlati tudását és politikai tapasztalatait, hogy ily módon olyan emberek kerüljenek ki a börtönfalak közül, akik mint pártmunkások azonnal tevékeny munkába kezdhetnek, most már még jobban felvértezve elméleti tudással és a harcban szerzett tapasztalattal.

Ilyen forradalmárként hagyja el a börtönt, a forradalmárok iskoláját 1934 márciusában Josip Broz is. Április és május folyamán már sokoldalú szervező tevékenységet folytat Zágrábban; júliusban a JKP KB Politikai Irodája ülésén határozat születik arról, hogy a legmagasabb pártfórumba kooptálják. Megkezdődnek a JKP IV. országos értekezletének előkészületei, immár Tito elvtárs tevékeny részvételével.

Ebben az időszakban, de az elkövetkező évek során is számos elemző értékelést, jelentést írt Tito az országban, valamint a pártban uralkodó helyzetről. A párttevékenység irányelveit meghatározó utasításokkal, körlevelekkel egyetemben valamennyi ilyen jelentés tanúbizonyság arról, milyen gyorsan és átfogóan tudta szerzőjük felmérni és kiértékelni a

bonyolult társadalmi és politikai folyamatokat és meghatározni bennük azt a vezérfonalat, amely legjobban megfelel majd a munkásosztály érdekeinek, illetve alapja lehet az értük folyó politikai harcnak.

A monarchofasiszta diktatúra következtében elszenvedett csapások után a JKP fokozatosan újrászerveződik. Ehhez döntő módon járul hozzá Tito elvtárs kitartó és nagyméretű országon belüli munkássága (a pártközpont még külföldön van). Tevékenységét, mint mindig, most is a párt bázisában, a munkások közt kezdi.

„Rövid idő alatt rájöttem” — írja A zágrábi szervezet képviselőjének jelentésében —, „hogy a p(árt) mint szervezet egyáltalán nem létezik, hanem csak egyes csoportok állnak fenn, anélkül, hogy volna köztük bárminemű kapcsolat.” S az oly jellemző titói kitartással hozzálát a szervezet felújításához: „Mindjárt május elseje után mind az öten összeültünk (akik nemrégiben szabadultunk a börtönből), hogy egyetértésre jusjunk bizonyos kérdésekben: hogyan alakítsuk meg a szerv(ezet)et és a fórumokat, mi az oka ennek a zavaros helyzetnek Z(ágráb)ban, s szóljunk a V(örös) S(egélyről), az irodalmárok nézeteltéréseiről, a korábbi szerv(ezet) gyengeségeiről, ezek okairól... és több más kérdésről is.” (18—19. oldal). Az említett négy kérdéscsoportot, valamint a parasztkérdést Horvátországban, és a politikai elítéltek helyzetét aztán részletesen is elemzi a KB számára írott jelentésben és annak későbbi kiegészítésében.

Ideológiai, de kultúrtörténeti szempontból is rendkívül fontosak Tito elvtársnak a szociális irodalmárok közti (az ún. irodalmi baloldalon kialakult) nézeteltérésekkel kapcsolatos megállapításai, javaslatai. Ezekben, ugyanúgy mint a dr. Božidar Adžijára vonatkozó rövid szakaszban már kibontakozik egy új, a haladó erők frontjának tömegesítésére irányuló, a baloldali értelmiség akcióegységét szorgalmazó törekvés, amely később forradalmunk fontos tényezőjévé lesz. Az ún. „mandátorokkai” kapcsolatos utalás (ti., hogy a Központi Bizottságnak minden utasítását az országon belül működő szervek útján kellene végrehajtania) egyfajta bevezetője Tito elvtárs küszöbönálló harcának, hogy a párt központi szervei mielőbb visszakerüljenek Jugoszláviába.

Rövidebb bécsi tartózkodás után Tito elvtárs újra Ljubljanában, Zágrábban van, hogy a KB megbízásából segítsen a tartományi értekezletek előkészítésében. Erről több új levél és jelentés születik (34—49. oldal), amelyekben az egyre jobban kieleződő osztályharc és a szakszervezeti munka kérdéseit taglalja a szerző részletesen. Rendkívül jelentős az ifjú Kardelj és Kidrič elvtársokról adott jellemrajza: értenek hozzá, mondja, hogy helyesen vessék fel a különféle problémákat és önkritikusak, el tudják viselni a bírálatot „s ez nem éppen gyakori az értelmiségieknél”.

A rosszabbodó nemzetközi helyzet kapcsán most már a növekvő háborús veszélyre is utal Tito elvtárs (A JKP szlovéniai Tartományi Bizottságának, 1934. október 11-én), és konkrét javaslatokat tesz a nemzetek

egyenjogúságáért folytatott országon belüli harc kiélezésére. A KB határozata alapján külön utasítást ír a proletár védelmi egységek megalakítására és figyelemmel kíséri a trbovljei és más szlovéniai sztrájkok körüli eseményeket (55., 66. és 85—89. oldal), kemény bírálattal illetve a passzivitást felmutató szervezeteket, sejteket. Maradandó értékű tanácsal segíti a zágrábi szervezetet is az ifjúság (a JKISZ) és a párt viszonyának kérdésében.

A Horvátországi és Szlavóniai Tartományi Bizottság lapjában, a *Srp i čekić*-ben közölt cikk (72. oldal) összefoglaló a Párt IV. országos értekezletéről. Ebben Tito elvtárs nyíltan elemzi az előző időszakban felmerülő hibákat és rámutat a felújulás legfontosabb eredményére, a párt egységére. „Honnan ered ez az egyöntetűség?” — veti fel a kérdést. „Onnan, hogy a párt felgyógyult, onnan, hogy ma már végképp megtisztult, a sokféle frakciós tehertől...”. A párt harci tapasztalatait — fűzi hozzá —, a munkások és parasztok mindennapi érdekeiért vívott csatákban szerezhettük meg.

1935 februárjában Josip Broz Tito Moszkvába utazik és bekapcsolódik a Komintern Balkáni Titkárságának munkájába. Ebből az időszakból ered a kötetet záró néhány írás, köztük Valter már említett önéletrajza is.